
תולדות

ר' אברהם חי רינגין, ובנו ר' יצחק שמואל רינגין.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 892.

תולדות כמהר"ר אברהם חי רינגין.¹

מצב בני ישראל בערי אוסטריאה במאה שעברה לא היה רע כל כך כבשאר מדינות אירופא, כי מושליה היו רודפי צדק ואוהבי יושר כקסרית מרים תרצה אשר ישבה על כסא אבותיה ארבעים שנה, וכבנה יוסף השני אשר מלך תחתיה ונדע לשם ולתהלה כמלך ישר ונאמן ראוי להמנות בין השרים היותר מצוינים אשר קמו בכל דור ודור. ובפרט מצאו בני ישראל השקט ושלוה בערי אוסטריאה הדרומית במדינת פריאולי שהיא איטלקית, ועל כלן בעיר מולדתי זו טריאסטי וע"א רוכלת העמים וכלילת יופי שנקראה בש' 1719 למחוז הפשי, ועל כן נהרו אליה מכל מדינות אשכנז ואיטליה יהודים לרוב ונתישבו בין האזרחים ונאחזו במקומות אלה, גם מבני צרפת וארצות הנגב באו להסתופף בצל אחיהם כאן ונתיחסו ביניהם, לא בלבד בטריאסטי ובגוריציאה, כי גם בערים קטנות כמו גראדיסקא וסנדניאל וכ"ר ובכפרים רבים ולא שמעו קול נוגש, ויעשו חיל כי רובם אנשי מסחר המה וידגו לרוב בקרב הארץ.

בין הגולים אשר באו מיתר מדינות איטליה להתישב במקומות אלה היו ג"כ בני משפחה אחת מפוארה ועשירה מאד ושמה קאפריילס Capriles (משם איטלקי capra בלשון עברי עז; אולי משם עז) ונתישבו סביבות אודיני Udine ויקנו שם שדות ויטעו כרמים, ויבנו להם בית גדול לשבתם וגם בתים קטנים רבים לאכריהם, ועל דרך זה היתה אגודת כל הבנינים אלה במשך הזמן לכפר חדש ויקראו האכרים שמו קיאברייש Ciavriis שהוא בלשון המדינה עז על שם אדוניהם, והוא כברת ארץ לבוא אודיני. כל בני משפחה זו היו פועלי צדק ונדיבי לב ונכבדים ורצוים לרבים, יראי האל וחושבי שמו; ובשבתות ובמועדי קדש הלכו להתפלל עם אחיהם בבית הכנסת אשר בעיר אודיני או בגוריציאה; ויש עוד בעיר הזאת מנורת כסף יקרת הערך גדולה ויפה מאד אשר התנדבה בשנת התק"ע לבהכ"נ ההוא המפוארה מרת

¹ בכל תְּהִי תולדות אחי מהרננים אשר ישנו על מדון צערים אלה לא מנעתי מהגיד גם כן מאין בלו הם ומשפחותיהם כי הפרטים האלה הם צעתי יקרי הערך מאד, וזלי ספק יוחר עקריים מלמעט אם הרב נולד ביום זה או ביום אחר, כי קורות הזמן הולדנה פעולותיהם על בני אדם, ופעמים רבות עד אין מספר יוצנו על ידן אחי מקרים בלתי מובנים בלעדית. עוד יש לומר כי ע"י הערות ורמזים המפורסם הם וכה, אפשר לקורא המקראם יחד לזייר בנספח מנח קהלה אחת או מדינה אחת והושפיה ורצויה, ונדעחו סבה עזותיהם והתלחות אחר מלאוס ידן בקל מעמנו דין אחת עליהם. גם מחבתי ספרי קורות העמים ושמעו חמוד בהדעות הנמלאת, במכתבים ובספרים שונים, ובפרט אם נכתבו צעה קרה המקרה אשר הם מחשקים בו, למען התיינה להם לעד על אחת ספוריהם, וע"י זה יודעו לרכיב לא לבד עקרי המעשים כי גם פריהם אשר לפנים חשך יכנס וערפל חחולחל.

בנינונטא אלמנת כמ"ר שלמה קאפרילס להדליק בה נר תנוכה ⁽¹⁾. ויבקש לו כמ"ר ברוך קאפרילס בגוריציאה וגם בטרויאסטי מלמד פנוי לבניו הקטנים ולא מצא, כי כלם בעלי בתים, ויען כי בחורי העיר היו רגילים בעת ההיא לעסוק רובם ככלם במסחר, באו לנו כמעט כל מלמדי תורה לנערים מותר ערי איטאליה; וישמע הארון ברוך הנ"ל את שמע בחרו אחד מפירארא שהיה מלמד נערים בפוגליאנו (Fogliano) כפר סמוך לעיר קטנה גראדיסקא (Gradisca) במדינת פריאולי מהלך שעה וחצי מגוריציאה) נחמד ובעל שכל מלא תורה ומע"ט ושמו אברהם הי ריגניו ויקחהו ויביאהו לבניו לחיות להם למורה.

כשבאה מלכות נאפולי במאה שש עשרה תחת מלכות ספרד, גורשו מיד כל היהודים מן הארץ ההיא, ורבים גלו לאפריקא או למדינת דאלמאציאה ממשלת וויניציאה מקדם לים האדריאטיק, אך מהם הלכו גם כן למדינות היושבות תחת משטר האפפיר, אף על פי שגם שם מוסות ברזל היו מוטלות על צאריהם, כי המושל ועבדיו עם כל הכרוזים את עצמם ככהני אמונת אהבה, הכבידו את עלם באכזריות חמה על כל איש אשר בשם ישראל יכונה. בין הגולים האחרונים האלה היה גם איש תמים ופועל צדק דורש בכל לבו את אלהי אבותיו ושמו עזריאל, סוחר מהולל ועשיר היושב עם משפחתו בעיר ריגניו במדינת קאלאבריא (Reggio di Calabria) וימכור קניניו בלא הון ויעווב מסתריו וילך דרך ים לאנקונא ומשם לפירארא וישב שם, ויקראו שמו עזריאל מריגניו, וכל המשפחה נקראה אח"כ בשם זה על שם המקום אשר יצאה משם, ובן בנו של עזריאל זה הוא עזריאל אחר אבי לאברהם הי ריגניו הבחור הנחמד מלמד נערים בבית קאפרילס. ⁽²⁾

מצב משפחת ריגניו היה בעת ההיא שפל מאד כי היו לעזריאל בנים ובנות, וינהלם בלחם בכבודות, כי עול המלכות כבד מאד על אחינו בני ישראל היושבים בערי ממשלת האפפיר, כי לא הותר להם כי אם המסחר וגם לזה הושם גבול כל יעבורון, והמסים והמכסים בלעו את רוב פרי יגיעם. אברהם (הנולד בפירארא ביום ה' תמוז ש' התקמ"ו) היה בן אחרון לעזריאל ובו בחר ה' כבוד לרעות בישראל עמו, ומימי נערותו הראה חשקתו הרבה ללמוד בספרי ה' ולקדש עצמו לעבודתו, ועל כן לא פנה אל רהבים ושטי טוב, אך לבו תמיד ללמוד וגם ללמד למען הרויח מעט לבלתי היות עוד לאביו למשא כי אם לעזרו בכלכלת משפחתו; ועל זה אהבוהו אנשי מקומו וכבדוהו וחשבוהו לבחור נבון וטהר לב. ויהי בהיות אברהם בן שש עשרה שנה וילך ללמוד נערים במשפחה אחת בעיר גואסטאלא (Guastalla) כי קול ה' קרא באזניו כמו לאברהם אבינו לך לך מארצך וממולדתך ומבית

⁽¹⁾ האסרוטס מן המשפחה הזאת במקומה הלא היה הכבוד מזה ויטריחם חסד כמ"ר דניאל קארולי שמהו בטרויאסטי בשנת התרמ"ג ובניס לא היו לה.

⁽²⁾ הנה המסחר יתק ריגניו עו של אברהם זה קבן חילן בני ריגניו הפנה לחזור עד סמוכה דורות יותר ומתקטט ללדון גם אל קרוני המשפחה וקרובי קרוניס עד סובול בין הכל כמו ד' מלות סמוס קטורים יחד בהבניה חילן גדול.

אביך אל הארץ אשר אראך; וישב שם כמשלש שנים ואחרי כן שב לפירארא ולתשובת השנה הלך לפוגליאנו בכפר הנ"ל ללמוד תורה ויעבוד שם את עבודתו בלב תמים ובנפש הפצה, יום ולילה לא שבת, כי ביום למד לתלמידיו ובלילה למד לעצמו, ותהי זאת אומנתו כל ימי חייו כי אם בתורת ה' הפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. וישב אברהם בפוגליאנו חמש שנים, ובהיות הכפר הזה סמוך לגראדיסקא, אשר בה קהלת ישראל ובית תפלה, הלך אברהם פעמים רבות שם להתפלל עם הצבור, ויודע הדבר לכמ"ע החכם אברהם מרפורגו איש תם וישר ירא ה' ובמצותיו הפץ מאד, חכם מחכם לא בלבד בתורה שבכתב ושבעל פה כי גם בספרי הקבלה¹⁾ ובחכמות היוצניות, בקיא להשתמש בשלמות בלשון עברי ואיטלקי, חשוב ונכבד לעיני כל בני קהלתו על חכמתו ותמימות דרכו. והיה כראות הח' הזה את הבחור ריגניו וימצא חן בעיניו, ויקראהו לבא אצלו ויאהבהו כבן ויחנכהו בכל למודיו, ומאז והלאה קדש ריגניו את כל זמנו הפנוי ללמוד עם החכם מורפורגו, ויעל עמו מהרה במעלות השלמות בכל ענפי החכמה. ולחכם הזה בת משכלת ושמה מלכה, צנועה ויראת ה' יפת תואר וטובת מראה, ואותה הדריך אביה בלמודים; ותדבק נפש אברהם במלכה וגם נפשה חשקה בו, רק לא ערב לבו אותו לשאלה מאת אביה כי מצבו לא היה טוב כל כך, ואחר חמש שנים עזב ריגניו את פוגליאנו כי נתקבל למלמד בבית כמ"ר ברוך קאפריילס כאשר אמרנו. אך לא שכח אברהם את רעותו האהובה לו, ואחר שלש שנים עזב את קייאבריש וילך לגוריציאה וישב שם, והיה בהטיב ה' את מצבו, וישאל את מלכה מעם אביה, ולא מנעה אביה ממנו, ויפתחו שניהם בית למוד לבני יחידים בגוריציאה. והיה הוא מלמד לנערים ואשתו מלמדת לנערות, לא לבד בלמודי קדש כי גם בלמודי הול, בלשון איטלקי, בחכמת החשבון וכו', ותלמידיהם הוסיפו חכמה ודעת, עד כי לבית למודם יצא שם תהלה בכל קהלתם, וחלק רב מפרי יגיעו שלה ריגניו לאביו לפירארא, והוא ואשתו חיו בנותר. ותהר אשתו ותלד בן ביום ב' אלול ש' תקמ"ד ויקראו שמו יצחק ובנים לו היו להם עוד. בעת ההיא ישב על כסא ההוראה בגוריציאה כמהר"ר משה הפץ, תורני מופלג, ועמו הוסיף ריגניו להגות בתלמוד ובמפרשיו כי לא חדל כל ימיו להשלים את נפשו במדעים.

ויהי אחר זמן מועט ויפקד מקום מלמד בתלמוד תורה בגוריציאה ויתנו אנשי העיר את המשרה הזאת על שכם רבי אברהם בהיותו בן שמונה ועשרים שנה, ועד יום מותו לא חדל אברהם ללמד תורה לבני קהלתו, כי

1) על חכמה הקבלה הניח אחריו מעשה"ה אברהם מורפורגו אחי מחכמים שגאו אחרי מוחו ל ידי אברהם ריגניו, וממנו לידי בנו החכם המפואר יצחק, ואחרי מות יצחק קצו אחד מצניו כל המחכמים האלה וישלח עתה לח' אברהם חי מוסאפיאה ז"ל העוסק גם הוא קצת בחכמה הקבלה, ובא מעיר סאלאמא במדינת דאלמאטיאה להשיב צעריאשעני. אחרי מות מוסאפיאה שלחו צניו כל מחכמי צבליאוטעק אניהס וספריה ליזושלים מתנה לחברה הנקראת צסס "שנה אחיס" וביניהם גם כחצי יד החי אברהם מורפורגו. הע' המח'.

גם אחרי המנותו למורה צדק על קהלות הקדש גוריציאה וגראדיסקא, ועזבו על זה מקומו בתלמוד תורה אשר בו קם תחתיו המלמד המובהק שמואל חיים לולי¹, הוסיף אברהם ללמד גמרא ברבים בכל ערב אחר תפלת ערבית, ועל זה הדרך הרביץ תורה לקטנים ולגדולים, בעוד כי הנערות הוסיפו ללמוד עם אשתו, ועל כן נאמר באמת כי הוא ואשתו הדריכו בלמודים במשך קרוב לששים שנה כל בני קהלת גוריציאה. ויחי אברהם ואשתו ובנו שמחים בהלקם אף כי איננו כל כך שמן ושאנן, כי עמלם בחכמה וכדעת ובכשרון בהתמדה רבה ובזריוות גדולה, ויתענגו שלשתם על רוב שלום וחייהם ידמו לאפיק מים הנוזלים מסלע ובין תלמי שרדי יהלכון כי רצון כל מודעיהם ואהבתם סבבם.

אחרי מות כמהר"ר משה הפץ ז"ל בשנת התקנ"ח נתקבל אברהם ריגניו לרב על קהלות הקדש גוריציאה וגראדיסקא, ויש שכמו לסבול; וחמש שנים אחרי המנותו לרב בהיותו בן מ"ה גמר בית דין עיר מולדתו להעלותו בקדש, ויקרא לו בשם "מעלת החכם". ולא עזב אברהם את עבודתו עבודת הקדש עד יום מותו.

ויהי כי יצא לו מוניטין בעולם, רבים מחכמי איטאליה הריצו אגרותיהם אליו לשאול את פיו בתורה ובחכמה וביניהם כמהר"ר שמואל מרדכי גירונדי היושב על כסא ההוראה בעיר פאדובא וכמהר"ר יצחק מריקאנאמי ואחרים, ויש בידי כמאתים מאגרותיהם אליו ומתשובותיו אליהם. אך לא רצה אברהם להוציא מכתביו לאור העולם, ויאסוף שלשים ומאה מתשובותיו הנ"ל היותר עקריות לאגודה אחת, ויקרא שמה ספר "א'ח'ר'י הנראה אליו" (ר"ת אחר"י אברהם חי ריגניו יצ"ו) שר"ת שנתו השערה משער לשער שואלים הלכו בו ותשובתם בצדם²). בהיותו בעיר גוריציאה חבר אברהם ספר אחר בדרך פרד"ם ויקרא שמו "אשל אברהם" ועודנו בכתובים בבית עקד הספרים לקק"י הנ"ל³), וגם חבורים אחרים וכוותים רבים בלשון איטלקי ראיתי שם כי

(1) הלא הוא בן דוד גד"ל זלתי"ה אשר אהנו כעצת עינו, מדקדק עזוס אז לכמוהר"ר יהוד כעת מ"ץ בעיר פאדובה. (עיין ספר "יד יוסף" לר' יוסף אלמנני קראקא ההרמ"י הערות המו"ל דף א' העי' ח').

(2) בדף הראשון מזה הספר כתוב מיד המחבר: "זהו י"א ראשונה בסוחר כספר קייאכריש מלמד בניו של ר' צדק קאפיליס ש' התקמ"א בסוחר יעק ולא חכיס".

הע' המח'.

(3) הספר "אשל אברהם" (ר"ת אשל אכילה, שחיה, לוי) יסודתו על הכריתא הוא היה חומר, בן חמש שנים למקרא וכו' ונחלק לו"ב חלקים, מהם כתיבת יד המחבר ומהם כתיבת יד תלמידיו. החלק הראשון מסודר עפ"י הפשט, החמשה הבאים אחריו עפ"י הרמז, השביעי עפ"י הדקט, והשאר עפ"י הסוד. גם הרב גירונדי מספר שהיה הולך מזמן לזמן לגוריציאה להשתעשע עס עם אחוזו הרב אברהם, ולהחזילם עמו בזהבוס בספרו אשל אברהם"3 במבוא ספר זה יש ג"כ תולדות המח' כתובות בידי עצמו, אך בקיצור בלתי שלמה ומגיעות עד בואו לגוריציאה עס איזה הערות משוררות על אשר קרהו אחרי כן.

הע' המח'.

הרב אברהם היה בקיא מאד בכל ספרי הקדמונים והאחרונים ובספרי הקבלה והוא איש דברים וחברתו נעימה מאד. עם כל עסקיו וטרדותיו, בהיותו בן ס"א כתב הרב ספר תורה לעצמו השמור בהדרו בבית הכנסת בגוריציאה. גם בעיני כמהר"ר הנגיד אברהם חי די קולוניאה מ"ץ בעת ההיא

בעיר טריאסטי היה הח' אברהם ריגניו יקר ונחמד עד מאד על בינתו הרחבה, על רוב מעשיו הטובים ועל המדות והמעלות התרומיות אשר נקבצו בנפשו, ועל כן גמרו הוא ובית דינו כי לאיש אשר אלה לו נאווה תהלה וגדולה, ובשנת התק"ץ קראוהו לבא לטריאסטי אחר יום ט' באב בלי הנגיד לו סבת בואו, ובעמדו לפניהם הודיעו לו עצתם לתת כתר הרבנות על ראשו; ויען כי לא חשב אברהם את עצמו ראוי לכבוד הגדול הזה, מאן בראשונה לקבלו, ויפצר בו כמהר"ר די קולוניאה ויאות אברהם לו באחרונה, ובבית הכנסת הגדול לפני קהל ועדה סמכו ידיהם עליו, וזה שמו אשר קראו לו "מעלת מורנו הרב". ובשובו בערב שבת לגוריציאה ויעל עמו גם הרב די קולוניאה, ורבים מגדולי עדת טריאסטי ומחשוביה הלכו עמו לחלק לו כבוד הלוייה. והי בהשמע הבשורה הטובה הזאת בגוריציאה, ויצאו כל נכבדי העיר במרכבות לקראת הרבנים לעשות להם יקר, וביום השבת קראו לכמהר"ר ריגניו בשם כבודו לקרוא בתורה העשרת הדברות, ויעש משתה גדול בביתו, כי בעצם היום ההוא נולד האחרון מבני בנו ואחד מהם נכנס במנין האנשים.

אך עם כל זה לא גבה לבו ולא רמו עיניו, ויוסף אברהם לעמוד על משמרתו תמיד; לזקני עדתו היה אוהב ורע, לבחוריה ולנעוריה אב ומלמד, לכל איש ואיש יועץ ישר ונאמן נכון ומזומן לעזרו בכל מאמצי כחו, ובכל עתותי בני קהלתו היה לו חלק תמיד אם בנעימים אם במצרים, וכן אשת חיקו, אשת חיל עמרת בעלה באמת, היתה אוהבת וחברת כל הנשים ועלמות אשר השבוה לאם וממנה שאלו עצה ועזר. האשה הכבודה והצדקת הזאת הלכה לעולמה ביום כ"ט לח' טבת ש' התקצ"ו בהיותה בת שלש ושמנים שנה, תנצב"ה.

בשנת התקצ"ח בהיות הרב בן פ"ג סכך האל באברתו עליו דרך פלאי בצאתו כמוצאי שבת קדש אחר תפלת ערבית מבית הכנסת לשוב לביתו, עבר הרב במעבר רשות היחיד אפל מאד ולא ידע כי בנפשו הוא, כי בור פתוח רגליו וכו' סולם גדול יורד למרתף אחד; ויפול הרב בכור ועל ידי הנפילה נמחץ ראשו אל הסלע, ויתעלף על רגלי הסלם; אך אלהים פדה את נפשו ממות, ויקם הרב על רגליו ויצא מן הבור, ובעזרת אחד מבני עדתו אשר עבר דרך שם, התחזק וילך לביתו, וממחרת בא לאור הבקר כבכל יום ויום לבית התפלה, וישמחו כל רואיו מאד כי יראו פן תאנה אליו רעה בסבת נפילתו. גם בימי זקנה ושבה לא חדל גבר תהלתנו זה לשאת את משא קהלותיו כי לא כהתה עינו ולא נס לחו, אך בהיותו בן שבע ושמנים שנה ביום שבת וחנוכה שנת התר"ב בשובו לביתו מבית הכנסת, הרביקתהו מתלה עזה אשר לא סרה ממנו עד יום מותו, יום עשרה בטבת.

גם בימים האחרונים לפני פטירתו היתה דעתו תמיד צלולה ומיושבת עליו, ואחד מאוהביו כרע כאח לו יושב אצל מטתו וקורא בקול מזמורי תהלים לפני עשרה האנשים אשר לא עזבו יום ולילה הדר משכבו, ובהגיע הקורא אל הפסוק "נתן לראשו עטרת פז" התחזק הרב לדבר ולא יכול, ודעתו לומר שגם הוא נתעטר כן כי תיבת פז עולה שבעה ושמונים כמנין שני חייו. בשעה שכל בני עדתו נאספו לבית הכנסת להתפלל, שבה רוחו המהורה אל האלהים אשר נתנה. ואל השמועה כי באה כל העיר נבוכה וכהתה כל רוח, כי גם הנכרים הכירו את האיש ואת גודל ערכו כי מהולל ומפואר הוא עד מאד, ורבים מהם, ובפרט דלים ומרודים, בכו על פקודתו כי לא בזה ולא שקץ ענות עני אף אם לא מבני ישראל הוא, וידו פשוטה להחיות לב נדכאים. כל בני העדה נאספו ממחרת בבית המנוח ז"ל לחלק לו הכבוד האחרון ללוותו אל מעלה הקברים, וגם נכרים רבים עלו אתם, ויעשו לו אבל כבוד מאד וכל אנשי המקום אמרו אבל כבוד זה ליהודים. גם מטריאסטי הלכו ראשי העדה ורבים מנכבדיה ללוות את המת, ועמהם רב העיר המטיף המפואר כמהר"ר שבתי אלחנן טריוויס זלה"ה אשר נשא עליו בחצר מות מספר מר ורבים בכו בני רב.

ה' יחונן את עפרו, ורוב טוב אשר פעל לתועלת עדתו ימציא לו מנוחה נכונה לימין עליון, וזכרונו הטוב לא יסוף ממנה לעולמים. על קבורתו הציבו את המצבה אשר הבין לעצמו וזו היא כתיבתה:

עד הגל הזה — כי תחתיו אני יציר הומר — אברהם הי ריגניו — תנצב"ה — ועדה המצבה — כי הביאוני הלום — ביום י"א טבת התר"ב וחל"ש — בת קול גובר אל מול עובר — הבט פה אברהם עפר ואפר — נפש על הטא תאבל בוכה בקבר — חוס נא עליו תעתר: אל נא זור שבר — תן נשמתו עם הכתוב בספר. ⁽¹⁾

פה טריאסטי יע"א יום עשרה בטבת ש' מנוחה לאי"ש יקר לסיק.

ה' יצ"ח"ק ס"ט.

תולדות כמהר"ר יצחק שמואל ריגניו.

כשאדם בא לעולם אין בידו לדעת עתותיו בבירור, כי הילד הנולד מקרוב עלול להיות כל מה שאפשר לאדם להיות על הארץ; ומה שיהיה, תלוי בסבות שונות שתעוררנה אותו, ותפצרנה בו ותהיינה בעוזרו, וכמונעים

⁽¹⁾ על מות הח' המפואר הזה נשאו רבים קינס וקול יללה גם בלשון עברי, וביניהם הח' המ"ל שמואל חיים לולו וכמ"ר אברהם חי מורפורנו מבני עדתו. הע' המח'.

ובעכובים שיוקמו לנגדו ויהיו בעוכריו, דרך כלל במקרים אשר יקרוהו ובפעולותיהם על תכונות נפשו; ואם מצד אחד יהיה בידו למחות פעולת איזה מאורעות עליו, מצד אחר יודמנו לו מאורעות אחרים אשר ינצחוהו ותחתיהם יפול בעל כרחו שלא בטובתו; ומי יודע אם היה ביכולת איש אשר הוא עתה מהולל ומפואר על רוב עשרו על חכמתו או על יושר מדותיו לעלות אל המדרגה העליונה ההיא, תחת הפעלת המקרים אשר קרו לאיש אחר ויעשוהו אביון בער או עושה רמיה? אבל אם יש בידנו לדעת בקירוב או לכל הפחות בהשערה מדות הילד הנולד והכחות אשר יפעלו עליו ואשר יהיה להם חלק בהתהפכות תכונות נפשו, ובפרט בילדותו, כי הזרע הנזרע במשך הזמן הזה ישלה שרשיו במעמקי לב הנער ויעשה פרו תבואה, אפשר לנו גם כן לדעת באולי הקרוב לודאי תולדות הכחות ההם עליו, ולהגיד מאמד מה יהיה משפט הנער ומעשהו, אם ילך בנתיבות יושר או בדרכי השך, אם יאמר לחכמה אתותי את או אם דרך אויל ישר בעיניו, אם ביתו בית רשעים ישמד או אם אהלו אהל ישרים יפריח.

כן מי יודע עד כמה היתה יכולה חכמת אברהם חי ריגניו להגיע, וכמה ספרים יקרי הערך היה בידו להציע לפננו, אם תחת בלותו ימיו היותר חשובים, ימי בחרותו, כמלמד תינוקות מכפר לכפר או בעיר מצער להתפרנס מיגיע כפיו, היה בידו לשבת בשבת תחכמוני אצל חכמים מפוארים בעיר גדולה אשר בה ימצאו ספרים לרוב הגונים וראוים לפתח שכל לומדיהם ולהרחיב גבולות מדעיהם ולהיות להם לעוזר? ומי יודע אם בנו יצחק שמואל ברא כרעיה דאבות, היה עולה כל כך למעלה במדרגת העיון וההשכלה כמו שעלה אם לא היה בן לאיש יקר וחכם מופלג כאביו, אם אמו אשת חיל וחכמת לב לא הדריכתו בדרך ישר או אם היו לו עוד אחים ואחיות? ובאמת לא רבים יולדו במעמד טוב מאושר ושאנן כיצחק שמואל ריגניו אשר בא תחת השמים י"ב אלול ש' התקמ"ד בעיר גורוציאה. הוריו אהבוהו ככבת עינם כי רך ויחיד היה לפניהם, וכל מגמתם תמיד להדריכו במעגלי צדק, למען יפריח כאזרח רענן בגן ה', וימצא הן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. אביו גדלו על ברכי תורה והתחזק לחנך אותו על פי דרכו, ולשנן בו את כשרונות העיון והגיון, ובהלו נרו עלי ראשו אורו עיניו בתורה שבכתב ושבעל פה, ואמו הצדקת התאמצה לנטוע בנפשו כל מדה טובה ומעולה; ויגדל הילד בצל כנפי הוריו, ובעודנו בשחרות ילדותו הראה השקתו הגדולה לקנות חכמה ודעת והתלהבותו לכל מיני למודים, כי רוח ההשכלה החלה לפעמו והנער נער.

בעת ההיא ישב על כסא המלוכה בערי אוסטריאה הקיסר יוסף השני משובח ומפואר על אהבתו לכל בני אדם בכלל, ועל השקתו לחרות בפרט, עד כי גם לאחינו בני ישראל הוושבים תחת משטרו החלו קרני שמש החפש להופיע, ומזה ומזה נשמעו קולות המבקשים כי נם לנערי בני ישראל יפתחו דלתי בתו מדרשות למען יוכלו להשביע נפשם בכל מיני חכמה ודעת, ולשבת עם אחיהם בני דתות אחרות על שלחן הלמוד והעיון, ולעלות

עמהם במעלות השלמות. גם אבי ריגניו החי אברהם עם כל דבקותו אל למודי קדש לא חשך למודי חול מבנו, כי גם הוא חבבם כפי יכולתו, בראותו צרכם ותועלתם ליהודים, למען יכינו את עצמם ליום פדות נפשם, בו יקראו לשבויים דרור ולאסורים פקה קוה. בבית המדרש אשר בעירו למד הנער חכמות היצוניות, ועם אביו עשה חיל כל כך בלמודי קדש כאשר אמרנו, עד כי בהיותו בן י"ד כתב שיר זהב על מות כמהר"ר משה הפץ מורה צדק בעיר גוריציאה. ואם אביו בהפעלת רבו מובהק החי אברהם מרפורגו ז"ל השקה נפשו בפרט בתורה שבעל פה ובלמודי הקבלה והסוד; בנו יצחק לא אחז כל כך בלמודים אלה, גם כי אף מהם לא הניח ידו (כאשר נראה ¹), כי פשטי המקראות והבקורת השיר והפילוסופיאה היו תמיד תשוקתו. חלק מזמנו הקדיש בחבור ללמוד וחלק ללמד לתלמידיו התחלות החכמה והמוסר, כי לבלתי היות עוד להוריו למשא, עזב יצחק את עיר מולדתו בהיותו בן י"ט ויבא כמלמד נערים במשפחה מפוארה בעיר טריאסטו, ויהי לאותה ולחבר לחכם הגדול הענו המהולל כמהר"ר מרדכי יצחק קולוניאה מ"צ בעיר הזאת וג' שנים רצופות התעלס בחברתו, והרבה למד ממנו, ועל מותו בש' תקפ"ד כתב ריגניו הספר בלשון איטלקי שנדפס כאן בלי קריאת שמו עליו ²). אחר ארבע שנים שב לגוריציאה ושם בש' תקס"ח (1808) ארש לו אשה כלבבו מתלמידות אמו, הבתולה הצנועה מרת רחל בת שלמה הלוי ³) אחד מעשירי העיר ומנכבדיה, וירבה לה אביה מהר ומתן כמאה אלף זהובים, עד כי מאז והלאה החלו גם הוריו לחיות בנחת ולא בצער עם בנם. ע"י פירות הקרן הזה והרכוש אשר בא לו אחרי מות חותנתו, היה ביכולת ריגניו לכלכל כל בני משפחתו בנחת ובכבוד ולהיות פנוי בלי טרדה לעמוד תמיד על משמרתו משמרת הלמוד, ולקדש את כל זמנו להרחיב מדעיו ולהרבות חכמתו ולהפיץ אורה ברבים על ידי חבריו אשר הדפיס לא בלבד בלשון עברי כי גם בלשונות אחרות.

¹) ולפי גם כי מערה אחת נחרתו לעיוני, עם כל זמני חשבתי להסדוק גדול חס חס חוקב מדע יהיה נצטר וזיק מכל ידיעה בדיונים וחקן אל לבי לעיין בדברי הפוסקים ומחליו דהלכתא.

²) אחיו הקטן ממנו כמהר"ר אברהם חי היה אחד מרבני הסנהדרין בשארץ ומ"ט בעיר טריאסטו. העי' המח'.

³) נפטרה בשס"ט עוב נפתח פתאום בה י"ט ביום כ"ח תמוז ש' תרי"ב, ממנה היו לבעלה ששה בנים ושש בנות, הבכור כמהר"ר אברהם למד בבית מדרשו של גד"ל בשארדובה ולא חבב ללכת על סף הוראה ויעסוק במשא ובמתן מזלו והוא בן שי"א עודנו חי בגוריציאה. הבת לאה יושבת בעיר רומי עם בעלה כמהר"ר ד"ר משה עהרענרייך פעם מ"ץ בעיר הויז ומלמד בבית עקד הרבנים אשר הוקם שם זה כחמש שנים. הבן זבי הוא אלמן ושנתו ע"ד יובש עזה בעיר וויטן; גם הוא עסק במלאכת הלמוד (פרקטעטור) ולא היו לו בנים; הבן האחרון אליהו הגולה בש' תרי"ל נהיבש עתה בעריאסטו עם אחד מבניו אשר הוא בין החכמים הפולנים. כל יתר בני ריגניו עתה כבר מתו. העי' המח'.

מקרני אור הכבוד אשר הופיעו על ראש אביו היקר נאצלו גם עליו כי עם השקתו הגדולה ללמוד וללמד תורת ה' תמימה נתן בלבו מנערותו גם כן לשמרה, ולהבעיר בלב בני דורו אהבתם לה ולשפתנו הקדושה ועל זה כבדוהו כל חכמי עמנו והראו תמיד גודל חשיבותם לו. גם הוא כאביו מאס בתענוגי העולם ובהבליו, וחלק רב מנכסיו הוציא לקנות לו הספרים אשר אסף לאט לאט מפה ומפה אם מהנדפסים אם מכתבי היד, למען הרכיב מדעיו ולהיות לו לעזר בחבור ספריו ומאמריו הרבים אשר הוציא לאור במשך הזמן, ואשר קנו לו יד ושם בין החכמים היותר מצוינים וכבירי הרוח שבדורו. יתרונות כתבי ריגניו הן חדוש ומקוריות המחשבות, יושר הדעות וההגיון, ונעימות ויפי המליצות המושכות את לב הקורא כי רוח האמת מרחפת על כל הדברים היוצאים מעטו, על כן בצאתם לאור השאירו אחריהם רשם נכר לא בלבד בין חכמי איטליה כי גם בין אחבי אשר באשכנז, ומכל אפסים נתנו לו בפה מלא תהלות ותשבחות עליהם והוא אזר חיל ויוסף לעבוד עבודתו עבודת הקדש גם כי עכובים ומעצורים רבים עמדו נגדו. בשבתו בעיר קמנה נעדרת כל האמצעים הצריכים לאוהבי העיון החקירה וההשכלה, בלי אנשי שם הראויים להתועץ עמהם, להביא לפניהם מכתביו ולשמוע דעתם עליהם ⁽¹⁾, כי אנשי דורו בעירו ואביו בתוכם לבד מהח' המדקדק שמואל חיים לולי ⁽²⁾ ואחריו הח' ישעיה אסקולי ⁽³⁾ לא השקה נפשם בלמודיו כאשר אמרנו כי לא לקחו חלק בתנועה שנולדה בעת ההיא בקרב אחינו בני ישראל באשכנז, תנועה הבאה מסבות רבות הערך מסובבות מסבות הקודמות להן, ובפרט מכח המקרים והמאורעות שנולדו בצרפת ואחריו כן בותר מדינות אירופא בסוף המאה שעברה ואכמ"ל. ועתה אין להפלא אם לאיש כזה יצא שם בגדולים אשר בארץ המה בין על תכונות נפשו היקרות בין על הדות בינתו ורוחב ידיעותיו, עד כי בבוא מדינות אלו תחת משטר הצרפתים (בש' 1810) אשר בכל מקומות שלטונם התירו חרצובות בני ישראל, קראו לריגניו להיות למלמד לבהורים בכתות העליונות לבית המדרש הנקרא גימנאזיאום אשר למלכות בעיר

(1) על כן בא ריגניו פעמים רבות לטריאסטו ואסף אליו את חכמי העיר לדבר עמהם ולשמוע דעהם ועלהם על חכריו ועל מאמריו אשר חשב להוציא לאור הדפוס; וזה ספר לי מורי וכדי יעטרה ראשי כמהר"ר זבשה יחזק אשכנזי אשר גם הוא צנחרתו הים בין העומדים בסודי חכמים אלה.

(2) הח' הזה הוא המדקדק העזום אבני כמהר"ר יהוד לולי מ"ן צעיר פאדובא; עיין הערה א' לספר 'יד יוסף' אשר הוצאתי לאור ב'ה' תרמ"ט צעיר קראקא. הע' המח'.

(3) הלא הוא הסקספטרסור ישעיה אסקולי מצני גוריציה היושב עתה במילאנו אחד מהחכמים היותר מנוינים ומשוארים אשר בו התפאר חכמת הלשונות באיטליה וכל העולם שלו; הולדוהו המנהל בספר "דור וחמיו" למשה ריינעס קראקא ב' ה'ר"ן.

גור־ציאה¹, והוא ברצון נטה שכמו לסבול לא להרויח, בהיותו איש עשיר כאשר אמרנו, כי אם לקדש את ה', למען יראו מאמיני דתות אחרות כי לא נבערים מדעת ולא נופלים מהם בני ישראל, אף כי עד הזמן ההוא מוטות ברזל מוטלות על צואריהם, וחשבום עלולים אך למסחר ובלתי הגונים לרדת בעמקי החכמות. ואידי דאתינא להכי נימא בה מלתא, שתודה לאל בימינו אלה הראו היהודים גדול יתרונותיהם על כל יתר העמים, כי במשך זמן מועט עלו חיש מהר על מעלות השלמות בכל החכמות המדעיות המדיניות הספרותיות והמלאכותיות, עד כמעט אין שום ענף מענפי החכמה האנושית אשר בה לא עשו חיל ואשר אין איש יהודי בין נטריי היותר משובחים ומפוארים. וזאת היא הסבה העקרית על הקנאה הגדולה אשר קנאונו שונאינו, ונתנה להם פתחון פה לשוב ולקום עלינו בעלילות דברים (אנטי־סמיטיזמוס) באמרם כי היהודים בראש בכל מקום, והנוצרים היו לזנב, ולמלשינים אל תהי תקוה, והאל הרב את ריבנו והדן את דיננו יגן בעדנו ויצילנו מידם, וישיב גמולם בראשם, ויכניעם במהרה בימינו אכ"ר. ויעבוד ריגניו את עבודתו בבית הספר ההוא בשקידה גדולה באמונה רבה ובחכמה נפלאה, ולא המשגיחים על בית המדרש לבדם כי גם חברי ריגניו ותלמידיו הרבים אהבוהו אהבה רבה וחלקו לו כבוד גדול; אך כאשר עזבו הצרפתים את הארצות האלה אשר שבו תחת ממשלת האשכנזים, והימים ההם ימי התנגדות אל כל מחשבת אחוה ודרור, הוכרה גבר תהלתנו זה לעזוב את מקומו כי לא הותר לאיש עברי להיות מלמד חכמה ודעת לבחורי הנוצרים. ויהי אחרי כן וישב ריגניו אל מנוחת הדר למודו ויקדש כל כחותיו להגות יומם ולילה בדברי קדש כי אין לו עסק אהוב ונחמד לו כזה²; ויתן בלבו לעשות לבני איטאליה מה שעשה החכם הנפלא משה מענדעלזאהן לבני אשכנז כי החכם המפורסם הזה והחכם יהודה ליב בן זאב ואחריהם פאר הורנו שד"ל, היו לו תמיד למופת, וכמו שהוציא לאור מענדעלזאהן באור חדש אשכנזי עם פירוש על התורה, כן היתה ראשית בכורי מעשי ריגניו במלאכת הקדש בהיותו בן ל"ד הקדמת באורו על התורה אשר עליה צרף מאמר הנקרא "תורה מן השמים" נדפס בווען ש' התקע"ח, ולמענות אשר כתב כנגדו איש אחד מטריאסטי בהעלמת שמו, השיב ריגניו תשובה ארוכה אשר התחזק על ידי מופתים לקוחים מדברי הקדמונים. אחר שלש שנים (התקפ"א) הדפיס על הוצאותיו תרגומו בלשון איטלקי עם באור חדש על חמשה חומשי תורה, ועל מלאכתו זאת, אשר עליה דבר גם החכם יאָשט

¹ כן כתב ריגניו בעצמו לבזומענפעלד: בשנת 1810 אחרי שנסלו המדינות הזלזו חתה ממשלת הולנדטים נקרא נקדלתי מאה שר המדינה (Marmont) לסיף מלמד החכמות בבית המדרש שלהם ונתמניתי ממנו על הפקודה היתה ככבוד גדול וכס הייתי סרקפסעסטר דער הומאניטעט אונד קאלטלער דעס גיוננאזיונאומס ג' מיס (אונד נחמד. 1, S. 33.)

הע' המח'.

² מזכרת יבד דף 12.

במכתבו העתי ש' תר"א, אומר המחבר בעצמו כדברים האלה: "רק זאת ידעתי כי בתמימות לבי ובחשק רב עמלתי בה, יען ברור לי כי כל דבר קטן אשר יזכה אדם לגלות באמרת אלוה ובמליצותיה היקרות, נחשב יותר מן להג הרבה בענינים אחרים" (1).

בשנת תקפ"א יצא דבר מלפני המלך במדינות אוסטריאה לכל יתמנה עוד איש לרב בקהלה אחת בלי למדו לפני הפילוסופיאה בבתי הספר הקבועים לכך, ויכתוב ריגניו מאמר איטלקי להראות צורך הקמת בית מדרש לרבנים למען לא יבאו לנו רבנים מלאי פילוסופיאה וחסרי תורה, ודבריו עשו רשם והבשילו פירות כי קציני קהלות הקדש אשר בערי איטליה היושבות תחת ממשלת מלכי אוסטריאה גזרו להקים בית מדרש כזה בעיר פאדובא, הלא הוא בית מדרשו של רש"ל המהולל ומפואר בכל תפוצות ישראל. גם משפטי בית המדרש הזה וסדר למודיו כתב ריגניו, ולהראות שלמוד הפילוסופיאה לא תתנגד מכל וכל אל יסודות האמונה במציאות האל, כתב אחר כך ספר אחד ושמו "התורה והפילוסופיאה" הנדפס בווינן ש' תקפ"ז. הספר יקר הערך הזה המורה על זך שכלו השנון ועל יושר ותמימות דעותיו נכתב בשקול הדעת בנחת ובדקדוק גדול הראויים לכל חבור פילוסופי, וקנה להמחבר שם טוב וכבוד גדול אצל המון קוראיו, אך ממנו חסר פרק אחד כמותו תשעה דפים ושמו "אם החקירה תתנגד אל הקבלה" ושעם החסרון הוא כי לא ניתן אז מתסענצור רשות למחבר להדפיסו. גדולי חכמי ישראל אוהבו מצעד שלמות אומתם הכירו את גודל חכמת ריגניו הנגלית בספרו זה, ובקשו לבוא עמו בברית אהבה ואחווה, ותהי לו מרוצת אגרות רבות עם גייגער, פיליפאן, גאלדענטאל, יאשט, פראנקל, בלומענפעלד, ליעבערמאן, זוערטחיימער, לעטטערס ויתר חכמי דורו עד אין מספר ובפרט עם שד"ל, ואגרותיו לו על עניני האמונה הנכתבות בלשון איטלקי, העתיק ריגניו בלשון אשכנזי להוציאם לאור באשכנזי אך הלקם נשארו עוד בכתובים.

מאז והלאה לא חדל גבר תהלתנו זה להדפיס בהוצאותיו ספריו ומאמריו הנעימים; מכל צד בקשו ממנו מאמרים ומכתבים והודעת דעתו על ענינים שונים והוא היה נעתר לכל, ובכל מאמצי כחו השתדל לעזור לכל משים מגמתו להועיל ללמודי קדש ולהצלחת האמונה והאומה היהודית אשר עליהן לא חדל להלהם מלחמות ה' בכל תוקף נגד אויבינו ומנאצינו, ובכל מ"ע הנדפסים באשכנז הופיעו חבוריו, ובפרט בבכורי העתים, בכרם חמד, בציון, בירושלים, בבכורי השנה, בבכורי העתים חדשים, במגד גרש ירחים, ובאחרים וכן ביורנאלים ובאנואלים בשפות שונות באיטליה, אשכנז וצרפת, כי בקיאותו היתה גדולה לדבר ולכתוב צחות בלשונות אלו וגם שפות בני רומי ויון וערב ואשור וארם היו ידועות לו אף אם לא בשלמות, ורבים מחבוריו אשר הוציא לאור בלשון זאת העתיק הוא בעצמו ללשון אחרת למען

(1) מזכרה יס"ד דף 10.

יראה באשכנז מה שכבר נדפס באיזה מכתב עתי באיטליה או בצרפת וכן להפך, ובדרך זה נודע בשערים שמו בשבתו עם חכמי ארץ וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד; ורבות בין מקהלות חכמים באיטליה ואשכנז קראו אותו לחבר וביניהן גם חברת קדם הגערמאנית בערי לייפציג והאללע.

בשנת תר"ט ביום מלאת לו' ששים וחמש שנים הדפים ריגגו ספר בווען ושמו מזכרת יש"ר והוא רשימת כל חבוריו העולים סך הכל למאה ושלוש, והקריבו מנחה (מנח"ה עולה מספר ק"ג) לאוהביו, ואם יש את נפשך קורא נעים תוכל למצוא בספר הזה פרטי הדברים הנכתבים מיד המחבר עצמו על ספריו; ולהראות לך גודל זריזותו ורוחב בינתו וחכמתו במקצועות שונות, רק מקצת חבוריו הנרשמים שם היותר עקריים אביא עתה לפניך לבד מהנזכרים למעלה, ואלה הם: א) העתקה פשוטה והעתקה בדרך שיר לספר ישעיה בלשון איטלקי; השניה יצאה לאור בעיר אודינע ש' תקצ"א. ב) ספר בחינת הרת לכמהר"ר אליהו דיל מיריגו עם הקדמה ובאור והערות רבות. ג) הספר על מות הקיסר פראנץ הראשון. ד) אגרות יש"ר חלק א' ובי' עשרים מאמרים על ענינים שונים הנוגעים אל באורי ספרי קדש אל הפילוסופיאה לספרות שפת עבר ולתולדות בני ישראל. ה) מאמר על הזיווג ועל קדושתו על פי התורה. ו) מפתח אל מגלת אסתר. ז) מאמר על החלק השני שבספר זכריה הנביא. ח) השערה על המחבר המשנה. ט) משפט המחבר על הרמב"ם ז"ל. י) מאמר על השבת. יא) העתקה איטלקית לספר יהושע למגלות אסתר ורות ולמסכת אבות ואחרות רבות. יב) דקדוק לשון עברי בלשון איטלקי. יג) לוח נטיית הפעלים השלמים וכנוייהם. יד) ליקוטים של קורות בני ישראל מתרבן בית שני עד זמננו. טו) אילן היחס מן אדם הראשון עד התנאים והאמוראים וקצת חכמים אחריהם. טז) מאמר התגלחת. יז) פסק על המילה נגד זרון לב משביתי ברית קדש; וגו'. רבים מספרי יצחק שמואל ריגגיו נשארו בכתובים¹ וביניהם ספר "ילקוט יש"ר" כולל הערות חדושים חקירות ובאורים וכתובים איזה מחקר יותר ארוך וספר "בחינת הקבלה" אשר מתברו אומר עליו "שהיא המלאכה היותר חביבה אצלו מכל אשר פעל". הספר הזה כולל חקירות עמוקות וארוכות על כל דבור ודבור ספרי כמהר"ר יהודה אריה ממודינא הנקראים בשמות "קול סכל" ו"שאגת אריה" וענינו ומהותו ותוכן מאמריו והערותיו (העולות ליותר ממאה) תמצא קורא נעים בספר מזכרת יש"ר הנ"ל. על הספר ההוא יסד הח' אברהם גייגער חבורו היקר הנקרא בשם "יהודה אריה ממודינא מורה צדק בעיר ויניציאה, ומצבו במה שנוגע לקבלה לתלמוד ולדת הנוצרים." ולא אזכיר כאן כלום מהדרשות שדרש ריגגיו ברבים במשך הזמן אשר ישב על כסא

¹ כל כהני יד ריגגיו אשר עדיין לא ראו אור הדפוס, הם: הכס ביד מחנו סליל כמהר"ר דר' משה עהרעננדיך. הח' המהולל הזה נולד בעיר ברקדי ולמד בבית מדרשו של שד"ל ז"ל והיה אח"כ להתישב בנוביצ'ה, ושם חרש לו אשה כלכנו אחת מבעות ריגגיו ונתיס לא סיו לו. הע' המח'.

ההוראה בעירו, ולא מהשירים הרבים אשר שר בהגיע איזה מקרה המעורר רוח הזמרה בקרב, ולא מהמאמרים הרבים אשר הוציא לאור בכמה לשונות במ"ע הנזכרים למעלה, וגם אעבור בשתיקה על המון אגרות הנוגעות לכל מקצועות הכמתנו הקדומה והרחבה מני ים אשר הריץ אל הכמי הדור בכל תפוצות ישראל.

בשנת תר"ב אחרו מות אביו בימי בכו אבלו באו ראשי הקהל והשובו אצל הבן, ואחרו למודם לעלוי נפש הנפטר, קם כמ"ר דוד מרפורגו הזקן והחשוב שבהם, ויספר תהלות המת וכל הטוב אשר עשה לבני עדתו מיום בואו בקרב מחנה קדשם עד יום עלותו לימין עליון לשבת שם במשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות, ואחר כן ספר גם כן תהלות הבן אשר הוא על יותר מדותיו ועל רוחב חכמתו נור תפארת לעיר מולדתו, ויתחנן לו ויבקש ממנו בשם כל אחיו הנמצאים שם, ובשם כל יתר בני העדה, לקבל המשרה על שכמו, ולשבת על כסא כבוד אביו, ויואל שמואל לעשות את רצונם, אך בזאת שלא יקבל מן הקהל אפילו שזה פרוטה על עבודתו אשר יעבוד בקדש; וואתו לו בני עירו, ומאז והלאה קראוהו בשם מורנו הרב, וגם שרי המדינה הכירו כי שם זה לו נאה ולו יאה כי אין כמוהו ראוי והגון למלא מקום אביו, ויסבול ריגניו משא קהלתו כעשר שנים עד כי בשנת תרי"א בהיותו בן ששים ושבע שנים פשט מעליו את כתונת הרבנות וישב בתוך עמו ככל יתר בני עדתו, אך על זה לא הניח למודיו ויוסף לעסוק את כל תוקף בדברי תורה כי לא כהתה עינו ולא נס לחה, ועד זקנה ושיבה סבל את עלם עול אהבה¹, ומגמתו תמיד האמת השלום האהבה וההרות לאחיו בני ישראל בפרט ולכל בני אדם בכלל, כי הלא אב אחד לכלנו, הלא אל אחד בראנו! במשאו זבמתנו עם כל איש ואיש בין על עניני החכמה והלמוד, בין על עסקי העולט ובמה שנגע אל פקודתו הקדושה על עדתו, הראה תמיד ריגניו אמונתו בדברי רבי אלעזר האומר שהדרך הטובה שידבק בה אדם היא לב, טוב הכוללת כל שאר מדות טובות. רוחו הרחבה והנדיבה וקנאתו לאלהיו לדתו ולעמו לא ידעה הגבולים שאהבת תועלת עצמו קוצבת לנקלים, כי דעתו ולבו היו תמיד פתוחים לכל עצה טובה יקרה ומועלת, ואהבת הרע היתה הסבה העקרית המניעה כל מחשבותיו ומעשיו. גם מממונו פזר נתן לאביונים, ועצותיו הטובות ועזרו המעשי לא השך ממבקשיו, ויהו תמיד כרע כאה לכל הפונים אליו, בהיותו בן ע"א בשנת תרמ"ו הדביקו חלו רע (Cholera asiaticiss) ויגוע וימת בליל י"ז לחדש אלול, ויקבר בצנעה כי לא יכלו לעשות לו הספד בחצר מות מפני חליו המדבק, אך מאד בכו עליו כל מכיריו וכל יודעי גודל ערכו ורוחב בינתו. ויושר ותמימות מדותיו התרומיות, כי שר וגדול היה בישראל, ה' יסתירהו בצל כנפיו ובסתר אהלו

¹ עוד ציוס קודם חלומו היה ריגניו עסוק וטרוד י"א שעות בהנחה דפוס סיכום ספר בראשית לנפתי סיכום ועסליו, והחכם המפורסם הזה גדל כל כך צעיו, עד כי נס בנאחו גלה חפצו צעד שלום הדפסת הספר היקר ההוא. הע' המח'.

B
892.

לעולמים, לחזות בנועם ה' עקב כל הטוב אשר עשה בעד עמנו ובעד
 שפתנו הקרושה וספרותה, ושמו היקר לא ישכח מפי זרענו וזכרו לא יסוף
 מקרב ישראל. וזו היא מצבת קבורתו, אולי מעשה בנו הבכור: מצ"ק —
 החכם המפורסם לתפארת ולתהלה — בכל תפוצות ישראל — מו"ה יצחק
 שמואל ריגניו זלה"ה — עלה אל השמים בליל י"ו אלול — ש' לפני ה'
 תטהר"ו לפ"ג וימי שנותיו שבעים ואחת. גוריצאה תבכה על מות יש"ר —
 עמו פנה הודה פנה זיוה — צפון תימן דורש חכמה ימר — כי בספרים
 חקק רבים הרוה — ושפת ציון עליו תליל תספור — הבו נא לידידו
 כבוד והוד.

טריאסטי יע"א ביום י"ב פורים ש' תול כטל אמרת"י לפ"ק.
 ס"י יצחק חיים קאסטיליוני.

